

Nr 9

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.

Till konstitutionsutskottet ha båda kamrarna den 23 februari 1955 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 81, vari Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 11 februari 1955, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Skall enligt gällande föreskrifter annat val inom landsting än riksdagsmannaval eller ock val inom kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, municipalfullmäktige eller kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma vara proportionellt, skola därvid de i denna lag givna bestämmelserna lända till efterrättelse.

2 §.

Vid valet utses av och bland de i valet deltagande erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Där ordföranden med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning finner det nödigt, äger han att, sedan valsedlarna avlämnats och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. Då så sker, skola av och bland de i valet deltagande utses minst två personer att såsom vittnen närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i vittnenas närvaro förvissa sig,

att sigillan äro obrutna. Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

3 §.

Val skall förrättas med valsedlar. För att bliva gällande skola valsedlarna vara enkla och slutna samt före namnen upptaga partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av de väljande eller för viss meningsriktning) men i övrigt vara omärkta.

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra. Sedeln må ej upptaga flera men väl färre namn än det antal personer valet avser.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn å någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna flera namn än vad ovan är medgivet, anses det eller de sista övertaliga namnen som obefintliga.

4 §.

De avgivna valsedlarna ordnas i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp.

Inom varje grupp bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan namnen å gruppens valsedlar.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn. Valsedel gäller för det namn, som står först å sedeln, så länge detta namn ej erhållit rum i ordningen. Därefter gäller valsedeln för det namn, vilket, bortsett från namn som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Valsedel, vilken gäller för sitt första namn, räknas som en röst, valsedel gällande för sitt andra namn som en halv röst, valsedel gällande för sitt tredje namn som en tredjedels röst, och så vidare efter samma grund.

Vid varje sammanräkning kommer det namn närmast i ordningen, som erhållit högsta rösttalet.

5 §.

1 mom. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika valsedelsgrupperna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den grupp, vilken för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit en grupp tilldelad, besättes genast så, att gruppens första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom gruppen, gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra grupper.

Jämförelsetalet är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två grupper, skall dock vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har en grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å gruppens valsedlar, är den utesluten från vidare jämförelse.

2 mom. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom den grupp, som har största rösttalet.

6 §.

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

7 §.

Vid val av suppleanter skall vad här ovan är stadgat i fråga om val av ledamöter äga motsvarande tillämpning.

8 §.

Den ordning, vari suppleanter böra inkallas till tjänstgöring i stället för ledamot, skall bestämmas enligt följande regler:

a) Suppleant, utsedd från grupp med samma partibeteckning som den grupp, från vilken ledamoten blivit vald, har företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, som utsetts från grupp med högre rösttal.

b) Av suppleanter från samma grupp har den företräde, vars namn blivit tidigare uppfört i den jämlikt 4 § bestämda ordningen inom gruppen.

Den ledamot eller suppleant, som fått sig tillerkänd plats från två eller flera grupper, anses vald för den grupp, från vilken plats först tilldelats honom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1955, då lagen den 6 juni 1930 (nr 254) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. upphör att gälla.

Fortsättes efter nya lagens ikraftträdande valförrättning, som dessförinnan påbörjats, skall dock å förrättningen i dess helhet tidigare lag äga tillämpning.

Beträffande motiveringen till lagförslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till det vid propositionen fogade protokollsutdraget.

Gällande bestämmelser. Lagen den 6 juni 1930 om proportionellt val-sätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. innehåller i 4 § regler för tillsättandet av platser inom en grupp med samma partibeteckning. Sammanräkningen sker enligt en kombinerad rangordnings- och reduktionsmetod på följande sätt.

De avgivna valsedlarna ordnas först i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp. Inom varje grupp fastställs därefter, i den mån detta är erforderligt för utseende av det antal personer valet gäller, ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar. Så långt följande förutsättningar äro uppfyllda tillämpas därvid *rangordningsregeln*. Om samma namn står först på mer än hälften av gruppens valsedlar (gruppens rösttal) blir detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som ha samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal, även samma andra namn, blir detta namn gruppens andra; upptaga valsedlar, som ha samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal, även samma tredje namn, blir detta gruppens tredje namn, o. s. v. efter samma grunder.

I den mån ordningen inom gruppen ej längre kan bestämmas enligt denna rangordningsregel därför att splittringen inom gruppen är större än nyss förutsatts, fortsättes sammanräkningen enligt *reduktionsregeln*. Härvid är icke ordningen mellan namnen på valsedlarna avgörande utan endast storleken av deras rösttal. Frånvaron av varje rangordning tar sig uttryck däri att varje å en valsedel upptaget namn tillgodoräknas sedelns hela rösttal. Rösttalen fastställas genom särskilda sammanräkningar, varvid valsedel, som ej fått något namn placerat, räknas som en hel röst, valsedel med ett namn placerat räknas som en halv röst, sedel med två namn placerade som en tredjedels röst o. s. v. För varje gång kommer det namn närmast i ordningen, som sammanlagt får högsta rösttalet.

I ett väsentligt avseende äro således de båda regler, vilka innefattas i den gällande metoden för platsfördelning inom partierna, uppbyggda efter helt skilda principer. Vid tillämpningen av reduktionsregeln är ordningen mellan namnen på valsedlarna likgiltig, medan denna enligt rangordningsregeln som namnet anger är avgörande. Enligt rangordningsregeln kan nämligen en valsedel ej tillgodoräknas ett därå upptaget namn förrän samtliga ovanför befintliga namn blivit placerade.

Fördelningen av platserna *mellan* de olika valsedelgrupperna (partierna) sker liksom vid förstakammarvalen — tidigare även vid andra-kammarvalen och de kommunala valen — i enlighet med d'Hondts metod (5 §).

Frågan i vilka fall val som förrättas inom kommunala församlingar skola vara proportionella besvaras ej i 1930 års lag, utan man har här att gå till kommunallagen och motsvarande författningar. I 22 § 1953 års kommunallag stadgas sålunda att val av kommunens styrelse liksom i allmänhet av nämnder m. m. skall vara proportionellt, om det begäres av ett visst antal bland de väljande. Även 1954 års landstingslag liksom lagen om församlingsstyrelse upptager en motsvarande bestämmelse.

Historik. Användning av den kombinerade rangordnings- och reduktionsmetoden vid tillsättande av platser inom en grupp med samma partibeteckning föreskrevs första gången år 1909 i samband med att proportionellt valsätt infördes vid val till riksdagens båda kamrar, val till landsting och stadsfullmäktige samt utskottsval inom riksdagens kamrar.

Sedan proportionalitetsprincipen utsträckts till att gälla även vissa val inom landsting och stadsfullmäktige, upptogs motsvarande bestämmelser för dessa val i en år 1913 utfärdad stadga. Genom ändring i stadgan år 1918 kom denna att avse även proportionella val å kommunalstämma och kyrkostämma, inom kommunalfullmäktige m. m.

1913 års stadga ersattes sedermera av 1930 års lag. Samtidigt fingo proportionalitetsbestämmelserna tillämpning även å val inom kyrkofullmäktige.

Reglerna för namnens ordnande inom partierna bibehöllös enligt 1930 års lag i sak oförändrade, oaktat redan åren 1921 och 1922 för riksdagsmannaval och kommunalval införts en annan sammanräkningsmetod för platstillställningen, d'Hondt-Phragmén's metod, varvid tillämpas absolut rangordning, d. v. s. principen att namn som står längre ned på en röstsedel icke i något fall tages i betraktande förrän samtliga högre upp stående namn blivit valda.

I den nu gällande riksdagsstadgan av år 1949 har för val av riksdagens utskott likaledes den äldre rangordnings- och reduktionsmetoden bibehållits.

Vid flera tillfällen tidigare har i den offentliga debatten behandlats frågan om att vid valen inom de kommunala representationerna ersätta gällande sammanräkningsmetod med annat system. Frågan har varit uppe vid 1921, 1922, 1927 och 1947 års riksdagar samt diskuterats i kommittébetänkanden av år 1921 och 1947.

Vid 1950 års riksdag togs frågan upp i ett flertal motioner (I: 39, II: 22, 344). Samtliga motionärer ställde sig kritiska till gällande bestämmelser och krävde revidering av dessa. Bland annat framhölls, att det, om rösttalen för två eller flera grupper av kandidatnamn voro lika, helt kunde bero på slumpen, vilka som valdes, då valsedelns namnordning vid tillämpning av reduktionsregeln är helt likgiltig.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte (utl. nr 5) i anledning av nämnda motioner en utredning av frågan om revision av 1930 års lag om propor-

tionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. i syfte att undanröja rådande olägenheter vid platsfördelning inom grupp med samma partibeteckning. Resultatet av denna utredning borde sedan enligt utskottets mening kunna tjäna till vägledning vid en revision av 1949 års riksdagsstadga.

I sitt utlåtande framhöll utskottet, att omständigheterna vid ett i motionerna omnämnt val hade visat, att olägenheter kunde uppkomma vid fördelningen av platser inom ett parti enligt stadgandena i nämnda lag. Utskottet anförde vidare: »Osäkerheten rörande de härom gällande författningsbestämmelsernas rätta tolkning liksom risken för att väljarnas mening icke skall komma till rättvist uttryck i valresultatet utgöra enligt utskottets mening bärande skäl för en revision av desamma. Härvid bör om möjligt en enklare sammanräkningsmetod eftersträvas än den vid riksdagsmannaval och kommunalval gällande. Denna skulle nämligen genom sin invecklade beskaffenhet sannolikt komma att medföra tolkningssvårigheter vid tillämpningen särskilt inom de kommunala församlingarna.»

Konstitutionsutskottets utlåtande godkändes av riksdagens båda kamrar. Riksdagen hemställde därefter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 mars 1950 (nr 61) under åberopande av nämnda utskottsutlåtande om ifråga-varande utredning.

1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning erhöll den 5 maj 1950 i uppdrag att utreda frågan om revision av 1930 års lag. Utredningen har i ett den 26 maj 1954 avlämnat betänkande, del VI Om proportionella val inom kommunala representationer m. m. (SOU 1954:17), behandlat nämnda fråga.¹ Betänkandet har varit föremål för remissbehandling.

I betänkandet lämnar utredningen å s. 19—24 en redogörelse för en av utredningen företagen undersökning rörande rangordnings- och reduktionsmetodens allmänna verkningssätt samt de olägenheter, som kunna anses förbundna med metoden.

Utredningen finner till en början, att en allvarlig invändning mot metoden är den dualism, som kommit att utmärka metoden. Kombinationen av två olika regler måste verka förvirrande, särskilt som de båda reglerna kunna sägas bygga på helt motsatta principer. Enligt rangordningsregeln få namnen på en valsedel endast tagas i betraktande i den ordning de äro uppförda å sedeln; ett lägre stående namn kan således icke tillgodogöra sig ens någon del av valsedelns röstvärde, innan de högre stående namnen vunnit placering. Rangordningen är med andra ord *absolut*. Enligt reduktionsregeln är däremot ordningen mellan namnen likgiltig; samtliga namn

¹ Betänkandet är undertecknat av f. d. ledamoten av första kammaren landshövdingen K. J. Olsson, ledamoten av första kammaren borgarrådet J. Bergvall, lagmannen C. O. Engqvist, ledamoten av andra kammaren professorn E. Håstad, ledamoten av andra kammaren folkskolläraren G. Skoglund och ledamoten av första kammaren professorn S. Wahlund.

på en valsedel få vid sammanräkningarna tillgodogöra sig ett lika röstvärde. Det är detta förhållande som måste väcka gensaga. Man kan nämligen våga antagandet, att väljarna uppgöra sina valsedlar under den förutsättningen, att namnen företrädesvis skola väljas i den ordning i vilken de upptagits på valsedeln. Erfarenheterna från den tid, då rangordnings- och reduktionsmetoden även tillämpades för bl. a. andrakammar- och landstingsvalen, bekräfta också riktigheten av detta antagande. Att få väljarna att uppgöra sina valsedlar under hänsynstagande till dessa båda motstridiga principer är givetvis ogörligt, i synnerhet som det ofta icke är möjligt att på förhand bedöma i vilka fall den ena eller den andra regeln kommer att tillämpas.

Den mest påtalade svagheten hos rangordnings- och reduktionsmetoden ligger — framhåller utredningen — däri, att faran för s. k. *dekapitering* är betydande. Med dekapitering avses en sådan valmanöver, som medvetet eller omedvetet förhindrar invalen av ett partis främsta kandidater. Minoritetsgrupper inom partierna kunna genom strykningar av de främsta och därför mest omstridda namnen eller genom att framföra valsedlar, som blott upptaga ett eller några enstaka på huvudlistan sämre placerade namn, åstadkomma att rangordningen spränges. Liknande förhållanden med ofta alldeles oberäknliga valutslag kunna — till följd av enstaka strykningar på valsedlarna — lätteligen uppkomma i de fall, då rangordningen brytes i ett tidigt skede och ett flertal platser finnas att fördela. Denna risk för dekapitering måste därför betraktas som en mycket allvarlig anmärkning mot den gällande sammanräkningsmetoden. Utredningen påvisar även andra, ehuru mindre betydande olägenheter, som äro förbundna med det nuvarande systemet, och uttalar sammanfattningsvis:

»De anmärkningar, som under årens lopp ha framförts i fråga om rangordnings- och reduktionsmetodens sätt att verka, ha i allmänhet varit föranledda av de ofta slumpartade resultat, som erhöles i samband med metodens tidigare användning vid andrakammar- och landstingsvalen. Däremot har mera sällan någon kritik riktats mot verkningarna av metoden inom dess nuvarande tillämpningsområde. Detta torde sammanhålla med att vid såväl valen inom landsting m. m. som vid riksdagens utskottsval — i den mån dessa val över huvud taget förrättats enligt proportionell metod — sammanhållningen inom de olika partigrupperna i allmänhet varit så stor, att samtliga platser kunnat besättas i kraft av absolut rangordning. Några olägenheter av metoden ha därför knappast kunnat uppmärksammas. Skulle det emellertid i något fall uppstå betydande oenighet inom ett parti vad beträffar kandidatnamnens ordnande på valsedeln, kunna lätt bristerna i metoden framträda. Särskilt synes det härvid vara svårt att undvika risk för s. k. dekapitering.»

Utredningen har undersökt de olika metoder, som skulle kunna tänkas ersätta den nu gällande. Man har därvid sökt finna en så enkel metod som

möjligt. Den d'Hondt-Phragméniska fördelningsregeln, som gäller vid riksdags- och kommunalval, har sålunda ansetts olämplig på grund av att den kan medföra svåra och tidsödande sammanräkningar med risk för misstag. Eftersom den största olägenheten med det nuvarande systemet enligt utredningens åsikt är att detta är uppbyggt efter två motsatta principer, bör det vid reformering av valsystemet enligt utredningens mening vara en riktlinje, att denna dualism upphäves eller åtminstone väsentligt reduceras till sin betydelse.

Utredningen anför vidare, att felaktigheterna i metoden för de ifrågasvarande valen framträda först när rangordningen spränges och man blir tvungen att övergå till en fördelning i enlighet med reduktionsregeln. Av denna anledning synes det utredningen klart, att rangordningen bör på något sätt utsträckas. De vid olika slags val vunna praktiska erfarenheterna ha också visat, att väljarna vid uppgörandet av sina valsedlar i allmänhet utgå från den förutsättningen, att ordningen mellan namnen skall vara åtminstone i viss mån avgörande.

Bland de allmänna krav som enligt utredningens uppfattning måste ställas på en godtagbar sammanräkningsmetod är vidare att den såvitt möjligt *icke* skall giva rum för *slumpmässigt valutslag* eller locka till *taktiska valmanipulationer*. Med utgångspunkt från dessa allmänna riktlinjer för en reform diskuterar utredningen i det följande olika tänkbara metoder och kommer fram till fem olika sammanräkningsprinciper, av utredningen benämnda 1) relativ rangordning med rörligt streck, 2) enkel absolut rangordning, 3) absolut rangordning kombinerad med relativ rangordning med rörligt streck, 4) fördelning efter förminskad valkvot (Droops metod) jämte såsom andrahandsförfarande relativ rangordning med rörligt streck samt 5) begagnande av fraktionsbeteckningar samt fördelning efter relativ rangordning med fast streck.

Den närmare innebörden av var och en av dessa metoder diskuteras utförligt i betänkandet (s. 25—49), till vilket utskottet får hänvisa.

Som slutsats rörande undersökningarna av de fem metodernas verkningssätt och konstruktion fastslår utredningen, att envar av dessa metoder har ej obetydliga företräden framför det gällande systemet. Efter ingående jämförelser mellan de olika metoderna kommer utredningen till det resultatet, att metoden med enkel absolut rangordning är att föredraga. Principen om absolut rangordning ligger redan nu till grund för platstillsättningen vid de ifrågasvarande valen såvitt angår förstahandsförfarandet. Ett accepterande av metoden med enkel absolut rangordning innebär alltså endast den ändringen i rådande förhållanden att samma princip utsträcker till att gälla samtliga fördelningsfall. Utredningen förordar därför, att den gällande rangordnings- och reduktionsmetoden skall ersättas med *enkel absolut rangordningsmetod* (metod 2). Denna metod innebär följande: Liksom hittills skola avgivna valsedlar, vilka befunnits giltiga, först ordnas

i grupper efter sin partibeteckning, varefter i den mån det erfordras ordningen mellan namnen inom varje grupp bestämmes genom särskilda sammanräkningar. Den absoluta rangordningen kommer därvid till uttryck genom att varje valsedel — i olikhet med vad enligt reduktionsregeln är fallet — varje gång gäller endast för *ett* namn, nämligen det som står först på sedeln, eller, sedan ett eller flera av de på sedeln upptagna namnen placerats, det som därefter står främst. Så länge valsedel gäller för sitt första namn räknas den som en röst. Valsedel gällande för sitt andra namn räknas som en halv röst, valsedel gällande för sitt tredje namn som en tredjedels röst o. s. v. efter samma grund. Vid varje sammanräkning kommer det namn närmast i ordningen som erhållit högsta rösttalet.

Utredningen föreslår att den förordade metoden upptages i en ny *lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.* och att 1930 års lag upphäves. Rörande lagförslaget yttrar utredningen, att enär det utan vidare torde stå klart att vid protokollering av sammanräkningen rösttal och röstvärden böra angivas i sådan omfattning att en tydlig bild av förfarandet erhålles, särskild bestämmelse om protokolls innehåll, motsvarande den som finnes i 1930 års lag, ansetts icke erforderlig. I förslaget har den nya sammanräkningsmetoden intagits i 4 §. Övriga paragrafer ha oförändrade överförts från 1930 års lag bortsett från att i regeln om lagens tillämpningsområde i 1 § gjorts en jämkning till följd av att kommunalstämma, municipalstämma och allmän rådstuga numera avskaffats.

I ett särskilt yttrande har ledamoten av utredningen herr Håstad uttalat, att ett fakultativt system med fraktionsbeteckning skulle undanröja vissa risker för bristande proportionell rättvisa, som äro förknippade med den av utredningen förordade metoden. Herr Håstad förklarar emellertid, att han, då han hyser den uppfattningen att den av utredningen föreslagna metoden i praktiken torde kunna fungera på ett nöjaktigt sätt och då densamma erbjuder den största enkelheten, anslutit sig till utredningens förslag.

Remissbehandlingen. Utredningens förslag har för yttrande remitterats till nära hundratalet myndigheter, organ och sammanslutningar. Alla remissinstanser utom en — Svenska stadsförbundet — ha klart tillstyrkt införandet av den föreslagna nya sammanräkningsmetoden eller lämnat förslaget härutinnan utan erinran. I stadsförbundets yttrande anföres, att den i betänkandet föreslagna metoden med enkel absolut rangordning enligt förbundets mening innebär förbättringar i jämförelse med gällande system för platsfördelningen inom partigrupp vid proportionella val inom kommunala representationer, varför förbundet närmast skulle vilja förorda denna metod. Förbundet anser sig å andra sidan icke kunna bortse från att även denna metod synes ha sina svagheter. Utan att uttala någon bestämd mening angående möjligheterna att också komma till rätta med

dessa svagheter ifrågasätter stadsförbundet fördenskull, om icke förevarande spörsmål bör bli föremål för ny prövning, innan ställning toges till utredningens förslag. Vid yttrandet har fogats en inom förbundets kansli utarbetad promemoria, vari ytterligare en fördelningsmetod skisserats.

Propositionen. Föredragande departementschefen har anslutit sig till utredningens val av metoden med enkel absolut rangordning och om denna uttalat: »Den eliminerar helt risken för dekapitering. I fråga om möjligheten att företaga lönande uppdelningsmanövrer har konstaterats att metoden, liksom även ett par av de andra prövade metoderna, väl icke innefattar en absolut garanti däremot i alla lägen. Möjligheten torde emellertid kunna betecknas som mera teoretisk. Den förefinnes endast i vissa speciella fall och för att kunna begagna den fordras f. ö. vetskap om motståndens avsikter och kännedom om de skilda gruppernas exakta styrkeförhållande och ordningsföljden mellan namnen. Slutligen är den enkla absoluta rangordningen överlägsen de andra metoderna i konstruktivt avseende och lätt att tillämpa.» Beträffande den av Svenska stadsförbundet skisserade metoden säger departementschefen, att den enligt vad en undersökning givit vid handen visserligen synes avhjälpa några av de brister, som den enkla absoluta rangordningen åtminstone teoretiskt är behäftad med. Den har emellertid andra fel, som kunna medföra en oriktig valutgång, och den måste betecknas såsom alltför invecklad och svår att tillämpa för att kunna ifrågakomma vid valen inom de kommunala representationerna.

På en punkt förordar departementschefen ändring av 1930 års lag utöver vad utredningen föreslagit. I 3 § uppställas vissa krav på hur en valsedel skall vara beskaffad. Endast beträffande det krav, som går ut på att sedlarna skola vara enkla och slutna, är uttryckligen utsagt att ett åsidosättande därav medför att sedeln är ogiltig. Uppenbarligen måste emellertid detsamma gälla i fråga om bestämmelsen att sedlarna skola vara försedda med partibeteckning men i övrigt omärkta. Så är förhållandet beträffande motsvarande bestämmelse i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen. Departementschefen förordar därför, att 3 § omarbetas så, att detta klart framgår.

Utskottet. Utskottet framhöll i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 5 vid 1950 års riksdag att det visat sig, att tillämpningen av 1930 års lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. kunde medföra olägenheter, då det gällde att enligt rangordnings- och reduktionsregeln fördela platser inom grupp med samma partibeteckning. Fördenskull ansåg utskottet det nödvändigt, att gällande regler reformerades. Folkomröstnings- och valsätsutredningens betänkande kommer utskottet att vidhålla denna uppfattning. Då det med skäl torde kunna antagas, att väljarna uppgöra sina valsedlar under den förutsättningen, att namnen företrädesvis skola väljas i den ordning, i vilken de upptagits å

valsedeln, är det befogat att utsträcka rangordningsprincipens tillämpning. Mot den av utredningen förordade och av Kungl. Maj:t i propositionen föreslagna metoden kan visserligen, såsom i det föregående framhållits, invändas, att den i vissa, om än sällan uppkommande lägen kan leda till resultat, som strida mot proportionell rättvisa. Då det visat sig, att avsevärt mera invecklade regler skulle erfordras för att undanröja riskerna för sådan bristande rättvisa, har utskottet vägt fördelarna av att den i propositionen föreslagna metoden är lättillämplig mot nackdelarna av att samma metod i vissa lägen kan medföra mindre god proportionalitet. Därvidlag har utskottet ansett det avgörande böra vara, att sådana regler skapas, som utan anlitande av måhända svårtillgänglig expertis kunna tillämpas i de väljande, kommunala församlingar, som avses med lagförslaget.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen måtte antaga det i föreliggande proposition, nr 81, framlagda förslaget till lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.

Stockholm den 10 mars 1955

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Englund, Hällgren, Damström, Weiland, Herlitz*, Fritiof Karlsson, Erik Olsson och Olsén*; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Håstad*, Spångberg, Jonsson i Haverö, Olsson i Mora*, Larsson i Julita, Hammar, Larsson i Hedenäset och Andersson i Linköping.

* Ej närvarande vid justeringen.

Särskilt yttrande

av herr *Håstad*:

Såsom jag framhållit i ett särskilt yttrande i 1950 års folkomröstnings- och valsätsutrednings ovan refererade betänkande har jag kunnat acceptera det nu av utskottet tillstyrkta förslaget till valmetod därför att denna är enkel och sannolikt i det praktiska livet kommer att ge nöjaktiga resultat. Å andra sidan bör riksdagen när den nu medverkar till en ny metod ha klart för sig att denna i vissa lägen kan leda till resultat, som svårligen kunna godtagas som proportionella. Ex. 15 i betänkandet (s. 31) åskådliggör detta:

A	B	C
B		D
29	15	56

Om tre platser skola tillsättas väljas enligt den nya metoden C, A och B, trots att listan CD har mer än hälften av rösterna. Det är fara värt att vetskapen om metodens gynnsamma verkningar för på visst sätt kombinerade smågrupper skall fresta en partiminoritet att genom uppdelning söka tillskansa sig något mandat mer än som denna enligt alla proportionalistiska grundsatser är berättigad till.

Då andra tänkbara enkla metoder också kunna göras till föremål för invändningar har jag kommit till den slutsatsen att den nu föreslagna metodens svagheter väga mindre tungt än de fördelar, som denna erbjuder med hänsyn till enkelhet.